

## SUN'IY INTELLEKT VOSITALARI YORDAMIDA GAPIRISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

**Tuychiyeva Farzona Yusufjon qizi**

*Namangan davlat pedagogika instituti*

*Xorijiy til va adabiyoti yo'nalishi yo'nalishi talabasi*

**Ilmiy rahbar: Yuldashev Og'abek Komiljon o'g'li**

*Namangan davlat pedagogika instituti*

*Xorijiy tillar kafedrasi katta o'qituvchisi*

### Annotatsiya

Mazkur maqolada sun'iy intellekt vositalari yordamida chet tilini o'rganishda gapirish, tinglab tushunish, o'qish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish usullari tahlil qilingan. Sun'iy intellekt asosidagi adaptiv o'qitish tizimlari, interaktiv platformalar va avtomatlashtirilgan baholash vositalarining ta'lim jarayonidagi imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, ushbu texnologiyalarning o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish va ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyati asoslab berilgan.

**Kalit so'zlar:** sun'iy intellekt, gapirish ko'nikmasi, tinglab tushunish, o'qish ko'nikmasi, yozish ko'nikmasi, adaptiv ta'lim, interaktiv platformalar, kommunikativ kompetensiya.

### Аннотация

В данной статье рассматриваются методы развития навыков говорения, аудирования, чтения и письма при изучении иностранного языка с помощью инструментов искусственного интеллекта. Освещаются возможности адаптивных обучающих систем, интерактивных платформ и автоматизированных средств оценивания на основе искусственного интеллекта. Особое внимание уделяется их роли в развитии коммуникативной компетенции обучающихся и повышении эффективности образовательного процесса.

**Ключевые слова:** искусственный интеллект, навыки говорения, аудирование, чтение, письмо, адаптивное обучение, интерактивные платформы, коммуникативная компетенция.

### Abstract

This article explores the methods of developing speaking, listening, reading, and writing skills in foreign language learning through artificial intelligence tools. It highlights the opportunities provided by AI-based adaptive learning systems, interactive platforms, and automated assessment technologies in the educational process. The study emphasizes the role of these technologies in enhancing learners'

communicative competence and improving the overall effectiveness of language education.

**Keywords:** artificial intelligence, speaking skills, listening comprehension, reading skills, writing skills, adaptive learning, interactive platforms, communicative competence.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi ushbu ko'nikmani shakllantirish va rivojlantirishda yangi metodik imkoniyatlarni yaratdi. SI asosidagi tizimlar o'quvchilarga autentik nutq namunalarini taqdim etish, ularning tushunish darajasini aniqlash va individual ehtiyojlarga mos o'quv materiallarini taklif qilish orqali tinglab tushunish jarayonini samarali tashkil etadi.<sup>1</sup> Sun'iy intellekt yordamida adaptiv tinglash metodlari qo'llaniladi. Bu metod asosida tizim o'quvchining eshitilgan matnni qay darajada tushunganini tahlil qiladi va natijaga qarab keyingi materiallarni moslashtiradi. Agar o'quvchi ma'lum darajadagi audio materialni tushunishda qiyinchilikka duch kelsa, tizim soddalashtirilgan variantni yoki qo'shimcha izohlar bilan boyitilgan versiyani taqdim etadi. Aksincha, o'quvchi yuqori darajada tushunishga ega bo'lsa, murakkabroq va tezroq nutq namunalariga o'tiladi. Bu yondashuv o'quvchilarning eshitish qobiliyatini bosqichma-bosqich rivojlantirishga yordam beradi.

Shuningdek, sun'iy intellekt asosidagi tizimlar yordamida multimedia tinglash metodlari keng qo'llaniladi. Audio va video materiallar subtitrlar, vizual kontekst va interaktiv elementlar bilan birgalikda taqdim etiladi. Masalan, o'quvchi videoni tomosha qilayotganda muhim so'zlar ajratib ko'rsatiladi, tushunilmagan iboralar ustiga bosilganda esa izohlar yoki tarjimalar chiqadi. Bu esa tinglab tushunish jarayonini osonlashtiradi va o'quvchilarning diqqatini asosiy mazmunga qaratadi.

Sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida real vaqtli tahlil va fikr-mulohaza berish ham amalga oshiriladi. O'quvchi audio materialni eshitib bo'lgach, tizim uning javoblarini tahlil qiladi, xatolarini aniqlaydi va tushunmagan joylarini ko'rsatadi. Shu bilan birga, o'quvchiga qo'shimcha mashqlar va tavsiyalar beriladi. Bu metod o'quvchilarning o'z xatolarini tezda anglashiga va ularni tuzatishiga yordam beradi.

Bundan tashqari, sun'iy intellekt yordamida nutqni segmentatsiya qilish va bosqichma-bosqich tinglash usuli ham samarali hisoblanadi. Ushbu yondashuvda audio material kichik qismlarga bo'linadi va har bir qism alohida tahlil qilinadi. O'quvchi har bir segmentni eshitib, savollarga javob beradi yoki qisqa xulosa chiqaradi. Bu esa murakkab nutqni yaxshiroq tushunishga va eshitish qobiliyatini rivojlantirishga yordam beradi. Sun'iy intellekt asosidagi tizimlar autentik materiallar bilan ishlash imkonini ham kengaytiradi. Turli aksentlar, tezliklar va nutq uslublarini

<sup>1</sup> Tomlinson B. Materials Development for Language Learning and Teaching. – London: Bloomsbury, 2023. – P. 385



o'z ichiga olgan audio materiallar orqali o'quvchilar real hayotga yaqin tinglash tajribasiga ega bo'ladi. Bu esa ularning tilni tabiiy muhitda tushunish qobiliyatini oshiradi.<sup>2</sup> Shuningdek, sun'iy intellekt yordamida interaktiv tinglash mashqlari tashkil etiladi. O'quvchilar eshitilgan matn asosida testlar, savol-javoblar, gapni davom ettirish yoki dialogni to'ldirish kabi vazifalarni bajaradi. SI tizimi esa har bir javobni tahlil qilib, darhol natijani ko'rsatadi va kerakli tavsiyalarni beradi. Bu metod o'quvchilarning faolligini oshiradi va o'rganish jarayonini qiziqarli qiladi. Natijada, sun'iy intellekt yordamida tinglab tushunish ko'nikmasini rivojlantirish usullari o'quv jarayonini individuallashtirish, interaktiv qilish va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu yondashuv orqali o'quvchilar nafaqat audio materiallarni tushunishni o'rganadi, balki real kommunikativ vaziyatlarda tilni samarali qo'llash ko'nikmasini ham shakllantiradi.

O'qish ko'nikmasi chet tilini o'rganishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, u o'quvchilarning lug'at boyligini oshirish, grammatik tuzilmalarni anglash va matn mazmunini tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Sun'iy intellekt texnologiyalarining joriy etilishi ushbu ko'nikmani rivojlantirish jarayonini yanada samarali, interaktiv va individuallashtirilgan holga keltirdi. SI asosidagi tizimlar yordamida adaptiv o'qish texnologiyalari qo'llaniladi. Bu texnologiyalar o'quvchining o'qish tezligi, tushunish darajasi va lug'at zaxirasini tahlil qilib, unga mos matnlarni tanlaydi. Agar o'quvchi murakkab matnni tushunishda qiyinchilikka duch kelsa, tizim soddalashtirilgan variantni yoki qo'shimcha izohlar bilan boyitilgan matnni taqdim etadi. Aksincha, o'quvchi yuqori darajada o'zlashtirayotgan bo'lsa, tizim murakkabroq matnlarni taklif qiladi. Bu esa o'quvchilarning o'qish ko'nikmasini bosqichma-bosqich rivojlantirishga yordam beradi.<sup>3</sup>

Shuningdek, sun'iy intellekt yordamida interaktiv o'qish texnologiyalari keng qo'llaniladi. O'quvchilar matnni o'qish jarayonida noma'lum so'zlarga bosish orqali ularning tarjimai, izohi yoki talaffuzini darhol bilib olishi mumkin. Ba'zi tizimlar esa matn ichidagi asosiy g'oyalarni ajratib ko'rsatadi, muhim iboralarni belgilaydi va o'quvchining diqqatini muhim nuqtalarga qaratadi. Bu esa o'qish jarayonini yengillashtiradi va o'quvchilarning tushunish darajasini oshiradi.

Sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida matnni tahlil qilish va tushunishni tekshirish ham samarali tashkil etiladi. O'quvchi matnni o'qib bo'lgach, tizim unga turli savollar, testlar yoki muhokama topshiriqlarini beradi. O'quvchining javoblari avtomatik ravishda tahlil qilinadi va natijalar asosida individual tavsiyalar beriladi. Bu esa o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi va matnni chuqurroq anglashiga yordam beradi.<sup>4</sup> Bundan tashqari, sun'iy intellekt asosidagi tizimlar multimodal o'qish

<sup>2</sup> Hall G. The Routledge Handbook of English Language Teaching. – London: Routledge, 2022. – P.548.

<sup>3</sup> Kumaravadivelu B. Language Teacher Education for a Global Society. – New York: Routledge, 2022. – P. 310

<sup>4</sup> Harmer J. Essential Teacher Knowledge. – Harlow: Pearson Education, 2021. – P. 288

texnologiyalarini ham qo'llab-quvvatlaydi. Bu yondashuvda matn audio, video va vizual materiallar bilan birgalikda taqdim etiladi. Masalan, o'quvchi matnni o'qish bilan birga uni eshitishi, rasmlar yoki videolar orqali mazmunini yaxshiroq tushunishi mumkin. Bu ayniqsa boshlang'ich va o'rta darajadagi o'quvchilar uchun samarali hisoblanadi. Sun'iy intellekt yordamida tezkor fikr-mulohaza berish tizimlari ham o'qish ko'nikmasini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. O'quvchi matn asosida topshiriqlarni bajargach, tizim darhol natijani ko'rsatadi, xatolarni aniqlaydi va ularni tuzatish bo'yicha tavsiyalar beradi. Bu esa o'quvchilarning o'z ustida ishlashini va bilimlarini mustahkamlashini ta'minlaydi. Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalari o'quvchilarning o'qish strategiyalarini shakllantirishga ham yordam beradi. Masalan, skimming (umumiy mazmunni tez anglash), scanning (aniq ma'lumotni topish), intensive reading (chuqur tahlil qilish) kabi strategiyalar sun'iy intellekt yordamida mashq qilinadi. Tizim o'quvchining qaysi strategiyada qiyinchilikka duch kelayotganini aniqlab, unga mos mashqlarni taklif qiladi. Yana bir muhim jihat sun'iy intellekt yordamida autentik matnlar bilan ishlash imkoniyati kengayadi. Turli mavzulardagi real hayotiy matnlar (maqolalar, bloglar, yangiliklar) orqali o'quvchilar tilni tabiiy kontekstda o'rganadi. SI esa ushbu matnlarni o'quvchining darajasiga moslab tanlaydi va tushunishni osonlashtiradi. Yozish ko'nikmasi chet tilini o'rganishda eng murakkab va ko'p bosqichli jarayonlardan biri hisoblanadi. Ushbu ko'nikma o'quvchidan grammatika, leksika, uslub va mantiqiy fikrlashni bir vaqtning o'zida qo'llashni talab qiladi. Sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi yozish ko'nikmasini shakllantirish va rivojlantirish jarayonini sezilarli darajada yengillashtirdi hamda uni yanada samarali va individuallashtirilgan holga keltirdi.

Avvalo, sun'iy intellekt asosidagi tizimlar yordamida avtomatlashtirilgan tahrirlash va tahlil qilish texnologiyalari qo'llaniladi. O'quvchilar tomonidan yozilgan matnlar sun'iy intellekt yordamida real vaqt rejimida tekshiriladi, undagi grammatika, imlo, punktuatsiya va uslubiy xatolar aniqlanadi. Tizim nafaqat xatolarni ko'rsatadi, balki ularni tuzatish bo'yicha aniq tavsiyalar ham beradi. Bu esa o'quvchilarning o'z ustida mustaqil ishlashiga, xatolarini anglashiga va yozma nutqini bosqichma-bosqich takomillashtirishiga yordam beradi.<sup>5</sup> Shuningdek, sun'iy intellekt yordamida yozish jarayonini qo'llab-quvvatlovchi (process-based writing) texnologiyalar keng qo'llaniladi. Bu yondashuvda yozish bir martalik faoliyat sifatida emas, balki rejalashtirish, yozish, tahrirlash va qayta ko'rib chiqish bosqichlaridan iborat jarayon sifatida qaraladi. Sun'iy intellekt tizimlari o'quvchiga mavzu tanlash, g'oyalarni tartiblash, reja tuzish va matnni strukturalashda yordam beradi. Bu esa yozish jarayonini tizimli va samarali tashkil etishga xizmat qiladi.<sup>6</sup>

<sup>5</sup> Nation I.S.P. Teaching ESL/EFL Vocabulary in the Digital Age. – New York: Routledge, 2021. – P. 295

<sup>6</sup> Nation I.S.P., Macalister J. Language Curriculum Design in Practice. – New York: Routledge, 2021. – P.322



Sun'iy intellekt texnologiyalari yordamida adaptiv yozish mashqlari ham tashkil etiladi. O'quvchining yozish darajasi, xatolari va ehtiyojlariga qarab tizim individual topshiriqlarni taklif qiladi. Masalan, agar o'quvchi grammatik jihatdan xatolarga yo'l qo'ysa, tizim unga aynan shu yo'nalishda mashqlar beradi. Agar muammo fikrni ifodalashda bo'lsa, tizim gap tuzish yoki paragraf yozish bo'yicha qo'shimcha vazifalarni taklif qiladi. Bu esa o'quvchilarning yozma nutqini har tomonlama rivojlantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt asosidagi tizimlar leksik va stilistik boyitish imkoniyatini ham yaratadi. O'quvchilar yozish jarayonida sinonimlar, iboralar va murakkab grammatik konstruksiyalarni sun'iy intellekt yordamida o'rganishi va qo'llashi mumkin. Bu esa yozma nutqning boyligi va sifatini oshiradi. Shu bilan birga, tizim o'quvchining yozish uslubini tahlil qilib, uni yanada aniq va mantiqiy qilish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Xulosa qilib aytganda sun'iy intellekt vositalari orqali real vaqtli fikr-mulohaza berish ham yozish ko'nikmasini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. O'quvchi matn yozayotgan paytda tizim darhol xatolarni ko'rsatadi va ularni tuzatishga yordam beradi. Bu esa o'quvchining xatolarni kechiktirmasdan anglashiga va yozish jarayonini to'g'ri yo'naltirishga imkon yaratadi. Shuningdek, sun'iy intellekt yordamida baholash va monitoring tizimlari ham samarali tashkil etiladi. O'quvchilarning yozma ishlari avtomatik tarzda baholanadi, ularning rivojlanish dinamikasi tahlil qilinadi va individual tavsiyalar ishlab chiqiladi. Bu o'qituvchilarga o'quvchilarning yozish ko'nikmasini chuqurroq tahlil qilish va ularga individual yondashuvni amalga oshirish imkonini beradi.

### Foydalanilgan adabiyotlar

1. Komiljon o'g, Y. O. A. (2026). METHODOLOGY OF DEVELOPING ENGLISH LEXICAL AND PRONUNCIATION SKILLS IN PRIMARY SCHOOL STUDENTS THROUGH TONGUE TWISTERS. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 94(3), 161-165.
2. Yuldashev, O. (2025, July). O'ZBEK VA INGLIZ TEZ AYTISHLARINING DIALEKTAL XUSUSIYATLARI. In *Conferences* (Vol. 1, No. 1).
3. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. *Maktabgacha ta'lim konsepsiyasi*. Toshkent, 2022.
4. J. Yo'ldoshev, S. Usmonova. *Pedagogika va ta'lim texnologiyalari*. Toshkent: O'qituvchi, 2019.
5. R. Karimova. *Maktabgacha ta'lim metodikasi*. Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
6. N. G'afforova. *Bolalarda nutqni rivojlantirish metodikasi*. Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
7. Sh. Mardonov. *Chet tillarini o'qitish metodikasi (boshlang'ich va maktabgacha ta'lim uchun)*. Toshkent: TDPU nashriyoti, 2023.